

Tekenen in de tijd 220

8-14 oktober 2023

Hoe houden we hoop? Deze vraag stond afgelopen week centraal, een week die eindigde met het uitbreken van nog weer een oorlog: in Israël-Palestina. Het evangelische antwoord luidt volgens Erik Borgman: door naar elkaar over te steken en samen te dragen wat er te dragen valt.

Weer oorlog. Na Oekraïne ruim anderhalf jaar geleden en Nagorno-Karabach vorige week, werd afgelopen zaterdag Israël-Palestina oorlogsgebied. De terreurorganisatie Hamas is erin geslaagd om – onopgemerkt door de Israëlische geheime dienst – vanuit Gaza een grootscheepse aanval op Israëlisch grondgebied voor te bereiden. Intussen is er ook in het Noorden van Israël al gevochten na aanvallen van Hezbollah. Er is alle kans dat de haviken in de regering van Benjamin Netanyahu erin zullen slagen een grondoorlog tegen Hamas af te dwingen. Nog meer geweld, nog meer doden. Netanyahu heeft al gewaarschuwd voor een lange en moeilijke oorlog. Maar uiteindelijk, zo belooft hij zijn landgenoten plechtig, zal Hamas verslagen worden.

In het Huis van Dominicus vierden wij deze zondag de dag van de gevangenen. Het rooms-katholieke justitiepastoraat vraagt op deze jaarlijkse dag aandacht voor zijn werk. Gevangenispastor Geert Rozema ging voor in de viering. Hij had een flink aantal mensen meegenomen die ervoor zorgen dat gedetineerden niet vergeten worden en zich niet vergeten voelen. Vrijwilligers die gespreksgroepen en Bijbelgroepen leiden, die helpen bij de vieringen in de gevangenis, die gedetineerden helpen hun weg te vinden als zij weer vrij komen. Mensen van organisaties die dit werk steunen. De inzet is te voorkomen wat in Israël-Palestina en op tal van andere plaatsen gebeurt: dat groepen mensen elkaar negeren, elkaar niet zien tenzij als concurrenten en vijanden, en als gevolg daarvan elkaar meedogenloos bestrijden.

Een gevangene valt niet samen met zijn misdaad en alleen uitsluiting zien als effectieve vorm van bestrijding van kwaad, vergroot het kwaad. Het leidt tot ontmenselijking in plaats van humanisering. Het evangelie werd zondag voorgelezen door de vader van een slachtoffer van een moord die al jaren in de gevangenis gevangen vertelt wat het betekent door een misdrijf een kind te verliezen. Hierin spreekt liefde voor de gedetineerde, het taaie geloof in haar of hem als aanspreekbaar mens, dat haar of hem niet afschrijft als onverbeterlijk onmens. Dat is inderdaad evangelie!

Er gebeurde veel, afgelopen week. Ik doe een kleine greep. De bisschoppensynode in Rome ging van start na een retraite van alle deelnemers. De dominicaan Timothy Radcliffe, algemeen overste van de dominicanenorde van 1992 tot 2001, hield telkens twee meditaties per dag. Daarin is veel inspiratie te vinden, onder meer omdat Radcliffe zonder terughoudendheid het centrale probleem van de Rooms-Katholieke Kerk van dit moment benoemt. De bisschoppen komen samen in de hoop op het vinden van een weg naar de toekomst voor de kerk. Maar, zo constateert Timothy nuchter, het probleem is dat wij daarbij op onderling tegenstrijdige dingen hopen. Hij spiegelt de kerk van nu daarbij aan de leerlingen van Jezus die evenzeer onderling verdeeld waren. Hun hoop kwam niet uit henzelf, maar van Jezus, die zichzelf tijdens het Laatste Avondmaal weggaf. Dankzij deze gave konden zij voortaan in hoop leven. Vertrouwen op deze blijvende zelfgave van God in Jezus en deze navolgen: dat is volgens Timothy Radcliffe de hoop van de kerk.

Tot onze verrassing kwam het NOS-journaal woensdagmorgen naar het Huis van Dominicus om mij te vragen naar de betekenis van het synodaal proces in de kerk. Tijdens het achtuurjournaal verscheen ik naast Andrea Vreede die er vanuit Rome over berichtte. Het sloot op een wonderlijke manier aan bij een beeld van het opbouwen van de kerk dat Timothy Radcliffe gebruikte in zijn tweede meditatie. Daarin ging hij onder meer in op het seksueel misbruik in de kerk, die hij zag als een begrijpelijke reden om de kerk de rug toe te keren. Hij hoopte echter dat het zou leiden tot inzet om de kerk te vernieuwen en zei:

De kerk vernieuwen is ... als brooddeeg kneden. Je verzamelt de randen van het deeg in het midden en spreidt het midden uit naar de randen en vult zo alles met zuurstof. Je maakt brood door het onderscheid tussen randen en centrum op te heffen, zodat Gods brood, waarvan het centrum overal is en de omtrek nergens is, ons vindt.

Wij kunnen daarom hopen dat het brood van de kerk, vervuld van nieuwe zuurstof, ons vindt als wij meedoen met kneden. Het is uiteindelijk onze enige hoop, want zelf een nieuwe kerk bouwen omdat de oude al te zeer vervallen en verrot zou zijn, kan alleen maar leiden tot een kerk met dezelfde gebreken als de bestaande. Immers, 'het zijn mijn gebreken', citeerde Timothy met instemming de Italiaan Carlo Carretto (1910-1988), een Kleine Broeder van Charles de Foucauld die veel heeft geschreven over de tekortkomingen van de kerk en de pijn die deze veroorzaken.

Diezelfde woensdagavond sloten wij met mensen uit heel Utrecht de zogenoemde jaarlijkse scheppingsperiode af, die duurt van 1 september tot en met 4 oktober, het feest van Franciscus van Assisi. We keken naar fragmenten uit de film *The Letter*, 'De Brief', waarin de boodschap van de encycliek *Laudato si'* aanschouwelijk wordt gemaakt en mediteerden over de vragen die de fragmenten oproepen. Het ging op deze avond niet allereerst om concrete maatregelen tegen verdere aantasting van de aarde als ons gemeenschappelijk huis. Die moeten wij naar vermogen natuurlijk allemaal nemen, individueel en collectief, en daarbij moeten we elkaar bovendien ondersteunen. Op woensdagavond ging het echter allereerst om het doorbreken van de mentaliteit die paus Franciscus in de film toelicht met een midrasj, een vertellend commentaar, op het verhaal van de toren van Babel (Genesis 11,1-9). In dat verhaal willen mensen koste wat kost op eigen kracht een toren bouwen die tot in de hemel reikt. Bij de torenbouw, zo gaat het verhaal, werd een arbeider streng gestraft als hij een steen liet vallen, want die was kostbaar. Als er echter een mens van de steigers viel, beschouwde men dat alsof er niets was gebeurd en ging het werk gewoon door. Zo gaat onze cultuur met mensen om, en ook met de natuur, stelt de paus. Als die aangetast raakt, dieren en planten worden gedood en landschappen worden vernield, dan geloven wij dat er niets van betekenis is voorgevallen.

Kunnen wij de intrinsieke en onvervreembare waarde van elk schepsel opnieuw ontdekken? Kunnen we opnieuw op basis van deze ontdekking leren handelen. Kunnen wij zelf uit het centrum van de wereld stappen en opnieuw gaan inzien dat de schepping geen hoeveelheid materiaal is waarvan wij naar willekeur gebruik kunnen maken, maar een gezelschap waarin wij ons mogen voegen en waarvan wij afhankelijk zijn. Onze eerste verantwoordelijkheid is niet voor onszelf opkomen, maar voor elkaar opkomen omdat ieder van ons van waarde is. Alleen een cultuur waarin dat gebeurt, kan muren afbreken en plaats van opbouwen, kan ontwapenen in plaats van bewapenen, kan met zorg cultiveren in plaats van gewelddadig toe-eigenen.

Hierin een voorbeeld zijn: als de kerk een manier zoekt om in deze tijd van betekenis te zijn, is deze hierin te vinden. Het komt neer op, zoals Timothy Radcliffe duidelijk maakt, sterven om opnieuw tot leven te komen.

Erik Borgman, lekenDominicaan
voorzitter van de programmaraad van het Huis van Dominicus in Utrecht

Het journaalfragment over de bisschoppensynode is hier terug te zien:
<https://youtu.be/gEI0MI2X2eo?si=IXtUgNAFerGEhTel>.

De eerste twee meditatie van Timothy Radcliffe over de synodedeelnemers zijn in Nederlandse vertaling te lezen op <https://dominicanen.nl/2023/10/inspiratie-en-gebed-in-aanloop-naar-synode/>. De Engelse versies zijn te lezen, en te zien en te horen, op:

- <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2023-10/retreat-day-1-radcliffe-first-meditation.html> (eerste meditatie)
- <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2023-10/retreat-day-1-radcliffe-meditation-2.html> (tweede meditatie)
- <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2023-10/synod-retreat-meditation-friendship.html> (derde meditatie)
- <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2023-10/synod-retreat-meditation-conversation-on-the-way-to-emmaus.html> (vierde meditatie)
- <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2023-10/synod-retreat-meditation-authority.html> (vijfde meditatie)
- <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2023-10/synod-retreat-meditation-the-spirit-of-truth-radcliffe.html> (zesde meditatie)